

A székely erdők visszaszerzéséről és a magyar nyelvű főiskolák alapításáról

Garda Dezső: *A közbirtokosság és magyar nyelvű főiskolák.*

Képviselői tevékenységem a romániai magyar sajtóban (1997–2000)

Gyergyószentmiklós, 2023, F&F International Kft.

Ha jól számolom, az augusztus végén megjelent könyve immár a harmincadik munkája a szerzőnek. Nem a mennyiséggel kívánom jelezni Garda Dezső munkásságának minőségét, de ez a szám – nem részletezve a közel másfél száz tanulmányának közösségi fontosságát – mégiscsak jellemzi a Gyergyószentmiklóson élő, hetvenes éveit taposó történész, szociográfus, tanár, volt parlamenti képviselő hallatlan szorgalmát és az évtizedeken át megtapasztalt folyamatos tettekkészségét. Ez a kötet Garda parlamenti képviselőségének az első ciklusában – 1997 és 2000 között – végzett tevékenységéről ad számot a romániai magyar sajtó, illetve az olvasói levelek tükrében. Remélhetőleg képviselősege második és a harmadik ciklusáról is összegyűjti majd a vonatkozó sajtótermékeket, mert ezek igen alapos bepillantást engednek Erdély politikai küzdelmeinek, csatározásainak közelmúltbeli világába. A megállapítás vonatkozik a szerzőnek, mind a bukaresti parlamentben benyújtott képviselői kezdeményezéseire, felszólalásaira, mind a választási körzetében s tágabban Erdélyben kifejtett küzdelmeire. Nem melleleg: e könyv tartalmazza a tevékenységéről kifejtett kritikákat, az ellene írt indulatos leveleket is. Tehát a szerző – szokása szerint – nem szépít. Szókimondása, a párton belüli frakciózást kizáró magatartása, amellyel sok ellendrukkert és morgó ellenséget szerzett az RMDSZ pártján belül is, számomra a volt kecskeméti MDF-es kép-

viselő, dr. Kőrösi Imre hajthatatlan-hajlíthatatlan magatartásához hasonlítható.

Senki sem próféta a szűkebb pátriájában, és aki a közért emészti el életét, az ritkán talál kellő elismerést az övétől, a munkásságának közvetlen haszonélvezőitől. Garda Dezső nem is ezért küszködött, harcolt évtizedeken át – mint kiderült Biatorbágyon, Pátyon, Maglódon és Nagyatádon tartott előadásából. (Egy hónapig tartózkodott tavaly Budapesten, levéltárakban kutatva a székely tutajozás múltját, illetve a dualizmus kori erdélyi parlamenti képviselők tevékenységét.) Az is igaz, hogy az ő esetében az elismerés, a megbecsülés napjainkban tapasztalható otthoni hiányát nem pótolja sem a történész szakma elismerése, sem a kitüntetései – mint a Székelyföld-díj (2016), Gyergyószentmiklós díszpolgára (2018), a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje (2019) –, amelyeket a gyergyói és csiki magyarság megmaradásáért, illetve múltjának feltárása érdekében végzett magas színvonalú munkájáért kapott.

A közbirtokosság és magyar nyelvű főiskola című könyv érdekfeszítő és tanulságos olvasmány, pompás ötlet volt letenni az olvasók, köztük a volt választóinak az asztalára, de jelentőségének felméréséhez igencsak szükséges az előzmények ismerete. Arról pedig Garda Dezső történészi munkássága, az oktatási intézmények létrehozásáért kifejtett odaadása, valamint a képviselői tevékenysége ad számot, amelynek során – Vasile Lupuval, a román

Parasztpárt frontemberével válllvetve – visszaszerezte a székelyföldi közbirtokosság erdeinek szinte teljes egészét a román államtól.

Ami Garda Dezső első – korábban megkezdett – tevékenységi körét illeti, a történelmi munkássága köréből származó igen sok könyvből most csak az egyik fő művét, a kétkötetes vaskos monográfiáját emelném ki,¹ amelyet nem méltatott rangjának megfelelően a magyar sajtó. S mint ha nem is a 21. században élnénk: a kötet részleteit sorozatban közölte többéven át a *Gyergyói Hírlap*, a *Székelyhon* és az *Erdélyi napló*, amíg azt rejtélyes módon és váratlanul be nem szüntették, hiába kérte több olvasó is a sorozat folytatását. A szálak feltételezhetően egyik párt felső köreihez vezetnek. E kötet azonban keveset foglalkozik a történelmi témakörrel. Csak a szerző által szervezett történész-konferenciákról, a román nyelven megírt munkájának a bukaresti történészi körökben és a román sajtóban keltett pozitív visszhangjáról, valamint az 1848–49-es szabadságharc népszerűsítéséért folytatott parlamenti beszédeiről kapunk tanulságos, elgondolkodtató betekintést.

A tevékenységének sorrendben első köréről a szerző így vall a kötet bevezetőjében: „Szerettem volna közösségemet szolgálni. Úgy éreztem, ha tanárként vállalom a magyar történelem népszerűsítését, illetve elítélem a román történelemhamisítást, tettem valamit közösségemért. Történetíróként a romániai magyarság történetének a gazdagítására, ismeretlen dokumentumok felkutatására nevelt a romániai magyar történettudomány három kiemelkedő egyénisége, Imreh István, Egyed Ákos és Demény Lajos. Később Pál Antal Sándor is hozzájárult történészé formálásomhoz. Az 1990-es évek elején nekikeztem a székely közbirtokosságról szóló könyvem megírásához szükséges

kutatómunkához. Több mint tíz évig dolgoztam kétkötetes munkámon.²

Bár az én nevemhez kötődik a gyergyószentmiklósi RMDSZ létrehozása 1989. december 25-én – melynek elnöke voltam egy esztendőn át –, a neokommunista és a titkosszolgálati egyéneknek a behatolása a romániai magyarság helyi érdekszövetésébe, e szervezet vezetőségéből történő visszalépésre készítetett.”

A tanítás, a levéltári kutatás és a történelmi monográfiák írása mellett Garda Dezső – immár megválasztott képviselőként – sokat tett a székelyföldi állami magyar főiskolai intézmények létrehozásáért, útra indításáért Gyergyószentmiklóson, Sepsiszentgyörgyön, illetve Csíkszeredában, és a vele készített interjúk és az erről írt újságcikkek olvastán betekintheünk abba a mindennapos idegőrlő küzdelembé, amelyek az 1990 és 2000 közötti időszakban az erdélyi magyar kisebbséget érték.

A legtöbbet azonban a harmadik témára összpontosít a kötet, és ez az 1997–2000 közötti időszakban kifejtett képviselői tevékenységének arra a vetületére vonatkozik, amelynek során oroszánrészre volt a román földtörvény módosításában és a közbirtokossági vagyonok visszaállításában. Küzdelmei során megtapasztalta, hogy az RMDSZ részéről nem mindig kapja meg a kezdeményezéseihez szükséges támogatást, sőt gyakran mindent elkövettek azért, hogy kiküzdött tervezetei ne válhassanak törvénné. Az említett négy év alatt Garda három parlamenti bizottságban is dolgozott, amelynek részleteiről töviről hegyéig beszámolt az öt kérdező újságíróknak, köztük a kiváló – sajnos, azóta elhunyt – erdélyi költőnőnek, Gál Éva Emesének. Tagja volt a Tanügyi Ifjúsági és Sportbizottságnak 1996 decembere és 1999 márciusa között, majd újra 1999 szeptemberétől 2000 decemberéig, azt követően a Mezőgazdasági és Erdészeti

1 Garda Dezső: *Az Erdélyi Fejedelemség és Gyergyó*, 1–2. Budapest, 2018, 2019, Hadimúzeum Alapítvány.

2 Garda Dezső: *A székely közbirtokosság*, 1–2. Csíkszereda, 2002, Státus.

bizottságban munkálkodott 1999 márciusától július végéig, valamint tagja volt a romániai fakitermelés helyzetét ellenőrző bizottságnak 1998 áprilisa és 2000 áprilisa között.

Ami az erdők visszaszerzését illeti, a kötet jól dokumentálja az alábbiakat: 1.) 1996 decemberében Garda Dezső kidolgozta a közbirtokossági erdők visszaállítására vonatkozó törvénytervezetet, melyet 1997 tavaszán az említett Vasile Lupu képviselő javaslatára beépítettek az ún. 169/1997-es törvénybe, és a termő-, illetve erdős területek jogos tulajdonosaiknak való visszajuttatását szolgálta. 2.) 1997 tavaszán Garda kezdeményezésére és az ő szövegfogalmazásával 77 képviselő az államelnökhöz fordult, hogy a törvényhozás visszaállíthassa a magán- és a közbirtokossági erdők feletti régi tulajdont. 3.) Parlamenti beszédjeiben meggyőzte a román politikai elit egy részét arról, hogy a román közösségek számára is fontos a közbirtokossági vagyonoknak és az erdők feletti vagyonközösségeknek a visszaállítása.

Az egyik indítványában tételesen is kimondta, hogy az erdők törvénytelenül kerültek az állam tulajdonába, hiszen Románia első kommunista alkotmányának a 6. cikkelye kimondja: az erdők a nép közös tulajdonát képezik, a 7. cikkely szerint pedig külön törvénynek kellett volna rendelkeznie a zöld arany állami tulajdonba kerüléséről. Mivel erre nem került sor, a román állam – vonta le a következtetést – 1948-tól törvénytelenül birtokolta az erdőket. Garda egyébként az erdő visszajuttatására legkedvezőbb időszakban lépett fel határozottan, és kiderült, hogy az állam ama részén, ahol a képviselők lagymatagon vagy – pártállásra való tekintettel – sehogy sem léptek fel, ott elmaradt az erdő vagy a szántóföld visszaadása. Mára már elmúltak azok az idők, hogy ilyen lehessen kezdeményezni Romániában. Garda Dezső érdemeit különösen növeli, hogy Magyarországon hasonló esetre nem került sor, hiszen kárpótlással fizették ki a még élő, jogos tulajdonosokat, és a kár-

pótlási jegy is hamarosan elveszítette eredeti értékét. A szerző kezdeményezésére és az ő irányításával 2000 januárjában, országos szinten elsőnek Gyergyó térségében alakultak újra a közbirtokosságok.

Hamarosan tapasztalnia kellett azonban a közegellenállást is, amelyről így beszélt a parlamentben: „Az erdők visszaadásának legádázabb ellenségei az újkommunista politikai erők mellett az erdészek közössége, akik nem szívesen mondanak le az erdőgazdálkodásban, főleg pedig az erdők faanyagának értékesítésében kialakult kiváltságos helyzetükről.” Mint a kötetből is kiderül, Garda Dezsőnek igen sok dolga akadt a virágzó erdőmaffiával. Három képviseleti megbízása – 12 év – jórészt erre ment rá. Ellenőrző kiszállásainak, falujárásainak köszönhetően többek közt 1995-ből 4 millió köbméter széltörés bejelentésének az elmulasztása derült ki. Jelentéseket készített az erdészek munkaköreikkel történő visszaéléseiről és a törvénytelen fakitermelésekről. 2001-ben és 2003-ban a Visszaélések, Korrupció és Petíciós Kivizsgáló Bizottság tagjaként, több ellenőrzést szervezett a Földművelésügyi, Erdészeti és Vidékfejlesztési Minisztérium ellenőrző szervével, az Országos Környezetvédelmi Ügynökség és a Pénzügyőrség szakembereivel az illegális erdőirtások megállítására. Bár az ellenőrző szervek különösen súlyos bűncselekményeket találtak, amelyek több mint tíz bűnügyi dosszié megszóvegezéséhez vezettek, az ügyek nagy részét az ügyészek és bírák el-tussolták. 2006–2007 között a Képviselőházi Visszaéléseket, Korrupciót és Petíciókat Kivizsgáló Bizottság tagjaként, miután súlyos törvénytenségeket tárt fel a termőföld és erdőtulajdon helyreállítására vonatkozó jogszabályi rendelkezések be nem tartásával kapcsolatban, közös ellenőrzéseket kért a Nemzeti Vagyon-visszaszolgáltatási Ügynökségtől, akik a Visszaéléseket, Korrupciót és Beadványokat Kivizsgáló Bizottságának ellenőrző csoportjával és az Országos Rendőr-főfelügyelőséggel helyszíni kivizsgálásokat folytattak. Az

ellenőrzések után Garda számos alkalommal összeütközött a tulajdon visszaszolgáltatásban részt vevő helyi tisztségviselőkkel, valamint az RMDSZ országos és megyei vezetésével. A famaffiához köthető érdekcsoportok politikai nyomása, illetve a csúszópénzek eredményeként 2008 őszén Garda Dezső kénytelen távozni a politikai életből. Sovány vigasz, hogy a román parlamentben méltatták és elismerték ez irányú tevékenységét.

Egy korábbi, igen fontos dokumentumkönyvében³ már bemutatta a tulajdonba helyezéért folytatott küzdelmének főbb eseményeit, viszont a mostani munkájában – az utólag birtokába került bizonyítékok alapján – felülbírálta több közszereplő, így Verestőy Attila tevékenységéről írt korábbi sorait. Ez utóbbi például végigkettős játékot játszott: egyet mondott neki, másrészt viszont gyakran együttműködött azokkal, akik akadályozták az erdők visszaadását. „Az erdőkorruptió – írja könyve 39. oldalán – sajnos az ilyen erdészek támogatottságának köszönhetően nem volt fékezhető, és további ellentétekhez vezetett Székelyföld lakossága és a zöldruhások között. A tulajdonváltás volt az egyedüli lehetőség a különböző erdészeti visszaélések korlátázására. Utólag tudtam meg, hogy ki kinek, hol és mikor volt a megbízott embere, történész kifejezéssel »famulusa«, ezért is voltam annyi elvtelen támadásnak kitéve az RMDSZ felső vezetése részéről. Mindezt Ion Oltean környezetvédelmi miniszter dokumentumokkal igazolta. Marian Ianculescu a kilencvenes évek erdészeti államtitkára, számos okirattal bizonyította a »jóisten druzsbájának« nevezett szenátor törvénytelen fakitermeléseit. Mégis vallom, ha Hargita megyében nem sikerült volna a régi vezetés leváltása az erdészeti hivatalok egyes főmérnökeinek kicserélése, nem valósulha-

tott volna meg az erdők visszaadása jogos tulajdonosaiknak, illetve azok leszármazottjainak.”

Garda Dezső megvalósításokban gazdag életútja cáfolja azt a dogmává csontosodó kelet-közép-európai közvélekedést, miszerint a sikeres politikusi pályafutáshoz jogi, illetve közgazdasági képzettség kell. Ő, a „vidéki” történész, a levéltári kutató és pedagógus miután évek hosszú munkájával alaposan elmélyült a székely, az erdélyi, a magyarországi és európai közbirtokosság történetében, a rendszer-váltást követő évtizedben soha vissza nem térő lehetőséget látott a közbirtokosság újbóli „helyzetbe hozatalában”, és erre tette fel az életét. A hatalmas forrásanyag feldolgozása után megragadta a politikai alkalmat is hozzá, hiszen megválasztották országgyűlési képviselőnek. Pontosan tudta, hogy mit akar elvégezni, és azt meg is tette. Hányan tudják ezt elmondani a saját zsebre csábító pályán megforduló „aranyszájú számadók”? Könyvéből pontosan kiderül: gyergyószentmiklósiak felkérését a képviselői tisztségre azért fogadta el, mert a kutatásai meggyőzték: a közbirtokosság a székelység számára megtartó erőt jelenthet. A lelke mélyén bízott a közbirtokossági vagyonok visszaszerzésében – és vissza is szerezte. Sehol Romániában nem kerültek akkora mértékben vissza magánkézbe az erdők, mint a székelységben.

Várjuk a következő, 2001-től 2008-ig tartó politikai küzdelmeinek a sajtón keresztüli bemutatását, annál is inkább, mert olyan időszak következik, amikor is Székelyföld autonómiájának legbátrabb szószólója volt ő, különösen olyan időben, 2006 késő őszen, amikor az Európai Unióba belépő Románián komoly fogást lehetett volna találni. Sajnos ekkor, úgy a magyarországi, mint az erdélyi politikai elit, illetve

3 Becsek Garda Dezső: *Az erdővisszaadás kálváriája Székelyföldön*. Nagyvárad, 2004, Scripta. A Becsek név időnkénti használatáról lásd a *Magyar Szemle* 2023. március–április számában készített nagyinterjúmat: Király Béla: *Gyergyó vonzásában*. Interjú Garda Dezső történésszel, politikussal, 35–47.

a közvéleményt alakítani hivatott média nagyon rosszul vizsgázott, pontosabban egyszer s mindenkorra levizsgázott. Garda Dezső nem táplál illúziókat. Arra a kérdésre, hogy beszélhetünk-e még székely középosztályról, az alábbiakat válaszolta: „A székely középosztály eltűnt. A fiatalok nem jutnak kellő munkahelyhez, nagyrészüket kénytelen elhagyni szülőföldjét. Az idős nemzedék nehéz körülmények között él, egyik napról a másikra tengeti életét. Kiábrándult ugyan a magyarság politikai érdekszövetségéből, de azért elmege szavazni a tulipánra. Számuk azon-

ban egyre fogy. A középkorosztályt már nem lehet befolyásolni. Ők Székelyföld legkiszolgáltatottabb nemzedéke. Koruk miatt munkakönyvvvel nem nagyon alkalmazzák őket. Ha van is munkahelyük, ők vannak kitéve a leépítések, az elbocsátások veszélyének. Az autonómia híve voltam, vagyok és leszek, de olyan autonómiát szeretnék, amelyet becsületes, népüket szerető, a magyar közösség jogaiért kiálló személyek vezetnének, és nem olyanok, akik csak saját meggazdagodásukra, a törvények kijátszására, a román titkosszolgálatokkal való együttműködésre törekednek.”⁴

Király Béla

4 A székely autonómia megszerzésének elmulasztása. Király Béla interjúja Garda Dezső történésszel és politikussal. In Király Béla: *Sárgamellényben. Esszék, interjúk*. Budapest, 2021, Magyar Szemle, 204.

KIRÁLY BÉLA (1957) író, politológus. Sóváradon született. A *Századvég* szerkesztője.